

**SKARGA KASACYJNA
ZAŻALENIE
DO SĄDU NAJWYŻSZEGO
NA PODSTAWIE
ART. 394¹ § 1¹ KPC**

redakcja naukowa Dariusz E. Kotłowski

Adam Ablewicz, Dariusz E. Kotłowski
Olga M. Piaskowska, Krzysztof Sadowski

BIBLIOTEKA SĄDOWA

SKARGA KASACYJNA
ZAŻALENIE
DO SĄDU NAJWYŻSZEGO
NA PODSTAWIE
ART. 394¹ § 1¹ KPC

redakcja naukowa Dariusz E. Kotłowski

Adam Ablewicz, Dariusz E. Kotłowski
Olga M. Piaskowska, Krzysztof Sadowski

BIBLIOTEKA SĄDOWA

Wolters Kluwer

WARSZAWA 2016

Stan prawny na 10 stycznia 2016 r.

Wydawca
Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący
Katarzyna Gierłowska

Opracowanie redakcyjne
Małgorzata Nowak

Łamanie
Wolters Kluwer

Poszczególne części opracowali:

Dariusz E. Kotłowski – Wprowadzenie, część I, rozdz. I, pkt 2.5; rozdz. III

Adam Ablewicz – część I, rozdz. II, pkt 3.2; rozdz. IV

Olga M. Piaskowska – część II

Krzysztof Sadowski – część I, rozdz. I, pkt 1–2.4; rozdz. II, pkt 1–3.1 oraz pkt 3.3–5

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2016

ISBN: 978-83-264-9856-5

Wydane przez:
Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

———— SPIS TREŚCI ————

Wykaz skrótów	11
Wprowadzenie	15

Część I

Skarga kasacyjna

Rozdział I

Dopuszczalność skargi kasacyjnej w postępowaniu cywilnym	19
1. Charakterystyka skargi kasacyjnej	19
2. Problematyka dopuszczalności skargi kasacyjnej	23
2.1. Istnienie zaskarżalnego prawomocnego orzeczenia	24
2.2. Pokrzywdzenie orzeczeniem (<i>gravamen</i>)	29
2.3. Legitymacja do wniesienia skargi kasacyjnej	34
2.4. Zaskarżalność orzeczenia skargą kasacyjną	37
2.4.1. Zaskarżalność orzeczenia skargą kasacyjną ze względu na rodzaj orzeczenia	37
2.4.1.1. Skarga kasacyjna od wyroku	37
2.4.1.2. Skarga kasacyjna od postanowienia	39
2.4.2. Skarga kasacyjna od postanowienia w sprawach o prawa majątkowe (ze względu na wartość przedmiotu zaskarżenia)	42
2.4.3. Skarga kasacyjna od postanowienia w sprawach o prawa niemajątkowe	48
2.4.4. Skarga kasacyjna od postanowienia bez względu na wartość przedmiotu zaskarżenia	52
2.4.5. Dopuszczalność skargi kasacyjnej w poszczególnych sprawach	55
2.4.5.1. Dopuszczalność skargi kasacyjnej w postępowaniu nieprocesowym	55
2.4.5.2. Dopuszczalność skargi kasacyjnej w postępowaniu egzekucyjnym	61

2.4.5.3. Dopuszczalność skargi kasacyjnej w sprawach o uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego lub ugody zawartej przed takim sądem	63
2.4.5.4. Dopuszczalność skargi kasacyjnej w prawie upadłościowym	64
2.5. Termin do wniesienia skargi kasacyjnej	65
2.5.1. Termin do wniesienia skargi kasacyjnej dla strony (uczestnika postępowania)	65
2.5.2. Termin do wniesienia skargi kasacyjnej dla podmiotów działających w interesie publicznym (Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka)	69
2.5.3. Termin do wniesienia skargi kasacyjnej dla pełnomocnika ustanowionego z urzędu do wniesienia skargi kasacyjnej ..	70
2.5.4. Termin do wniesienia skargi kasacyjnej dla pełnomocnika ustanowionego przez stronę do wniesienia skargi kasacyjnej	73
3. Sąd właściwy do wniesienia skargi kasacyjnej	74
4. Możliwość ponownego wniesienia skargi kasacyjnej	75

Rozdział II

Wymagania konstrukcyjne i formalne skargi kasacyjnej	76
1. Formalizm postępowania kasacyjnego	76
2. Wymagania konstrukcyjne skargi	77
2.1. Oznaczenie zaskarżonego orzeczenia	79
2.2. Wskazanie granic zaskarżenia	79
2.3. Przytoczenie podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienie	81
2.4. Wniosek o uchylenie lub uchylenie i zmianę orzeczenia z oznaczeniem zakresu żądanego uchylenia i zmiany	84
2.5. Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, jego uzasadnienie oraz sposób sformułowania	85
2.5.1. Istotne zagadnienie prawne	86
2.5.2. Wykładnia przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów	90
2.5.3. Nieważność postępowania	91
2.5.4. Oczywista zasadność skargi	93

3. Wymagania skargi jako pisma procesowego	94
3.1. Przymus adwokacko-radcowski	94
3.1.1. <i>Ratio legis</i> art. 87 ¹ k.p.c. oraz zakres jego stosowania	94
3.1.2. Sposób sformułowania pełnomocnictwa	100
3.1.3. Obowiązek wykazania umocowania	102
3.1.4. Podmioty wyłączone spod przymusu adwokacko-radcowskiego	103
3.2. Reprezentacja wykonywana przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa	105
3.3. Wymagania pisma procesowego	110
3.3.1. Określenie wartości przedmiotu zaskarżenia	112
4. Opłacanie skargi kasacyjnej	114
4.1. Wysokość opłaty	114
4.2. Udzielenie prawa pomocy i jego zakres	115
5. Podstawy skargi kasacyjnej i sposób ich formułowania	116
5.1. Przytoczenie podstaw kasacyjnych	116
5.1.1. Zarzut naruszenia prawa materialnego	116
5.1.2. Zarzut naruszenia prawa procesowego	119
5.1.3. Podstawy skargi kasacyjnej w przypadku jej wniesienia przez Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka	122
5.1.4. Niemożność oparcia skargi kasacyjnej na zarzutach dotyczących ustalenia faktów lub oceny dowodów	123

Rozdział III

Postępowanie przed sądem drugiej instancji	126
1. Badanie dopuszczalności skargi kasacyjnej przez sąd drugiej instancji	126
1.1. Dopuszczalność skargi kasacyjnej jako nadzwyczajnego środka ...	126
1.2. Badanie zachowania terminu do wniesienia skargi kasacyjnej	129
2. Badanie formalne skargi kasacyjnej	130
2.1. Wezwanie do usunięcia braków formalnych skargi kasacyjnej	131
2.2. Odrzucenie skargi kasacyjnej	135
2.3. Odrzucenie skargi kasacyjnej <i>a limine</i>	140
3. Doręczenie odpisu skargi kasacyjnej	145
4. Odpowiedź na skargę kasacyjną	145
4.1. Podmiot uprawniony do złożenia odpowiedzi na skargę	147
4.2. Termin do złożenia odpowiedzi na skargę kasacyjną	148
4.3. Wymogi formalne odpowiedzi na skargę kasacyjną	149
5. Przedstawienie skargi kasacyjnej Sądowi Najwyższemu	152

Rozdział IV

Postępowanie przed Sądem Najwyższym	153
1. Wstępne badanie skargi kasacyjnej	153
2. Zwrócenie się do Prokuratora Generalnego o zajęcie stanowiska	155
3. Wyznaczenie posiedzenia niejawnego (przedsąd)	155
3.1. Przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i jej przesłanki	156
3.1.1. Uwagi ogólne	156
3.1.2. Istotne zagadnienie prawne	159
3.1.3. Potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów	161
3.1.4. Nieważność postępowania	164
3.1.5. Oczywista zasadność skargi kasacyjnej	165
3.2. Odmowa przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania i jej uzasadnienie	166
3.3. Niezaskarżalność postanowienia o odmowie przyjęcia skargi do rozpoznania	166
4. Rozpoznanie skargi kasacyjnej	167
4.1. Skład sądu	167
4.2. Wyznaczenie posiedzenia oraz jego przebieg	167
4.3. Zakres kognicji Sądu Najwyższego	169
4.3.1. Granice rozpoznania skargi	169
4.3.2. Związanie ustaleniami faktycznymi	170
4.3.3. Przytoczenie nowego uzasadnienia podstaw kasacyjnych ..	170
4.4. Wyłonienie się zagadnienia prawnego	171
4.4.1. Przekazanie sprawy składowi powiększonemu; podjęcie uchwały	171
4.4.2. Związanie stanowiskiem wyrażonym w uchwale	172
5. Rozstrzygnięcie skargi kasacyjnej	172
5.1. Oddalenie skargi kasacyjnej	172
5.2. Uwzględnienie skargi kasacyjnej i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania	173
5.3. Uwzględnienie skargi i wydanie orzeczenia reformatoryjnego	174
5.4. Uchylenie wyroków oraz odrzucenie pozwu lub umorzenie postępowania	174
6. Koszty postępowania kasacyjnego	175
7. Związanie sądu <i>meriti</i> wykładnią dokonaną przez Sąd Najwyższy	175

Część II

Zażalenie do Sądu Najwyższego na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c.

Rozdział I

Zażalenie jako środek zaskarżenia	181
1. Charakterystyka środków zaskarżenia oraz zasady systemu zaskarżenia	181
2. Dopuszczalność zażalenia w postępowaniu cywilnym	188
3. Miejsce zażalenia na orzeczenie kasatoryjne w systemie środków zaskarżenia (<i>sensu largo</i>) w postępowaniu cywilnym	198

Rozdział II

Zażalenie na orzeczenie kasatoryjne w modelu apelacji pełnej	203
1. Zakres kognicji Sądu Najwyższego przy rozpoznaniu zażalenia na orzeczenie kasatoryjne	203
2. Przedmiot zażalenia z art. 394 ¹ § 1 ¹ k.p.c.	206
3. Podstawy uchylenia orzeczenia z art. 386 § 4 k.p.c.	208
3.1. Pojęcie nierozpoznania istoty sprawy	208
3.1.1. Stanowisko doktryny	208
3.1.2. Stanowisko judykatury (do czasu uchwalenia nowelizacji z dnia 3 maja 2012 r.)	213
3.1.3. Stanowisko Sądu Najwyższego w sprawach zażalenia na orzeczenie kasatoryjne	217
3.2. Konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości	221
3.2.1. Stanowisko Sądu Najwyższego w sprawach zażalenia na uchylenie (<i>case study</i>)	222
3.3. Nieważność postępowania jako podstawa do uchylenia orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania	223

Rozdział III

Postępowanie w sądzie pierwszej instancji	226
1. Badanie dopuszczalności zażalenia na orzeczenie kasatoryjne	226
2. Badanie formalne zażalenia	230
2.1. Wymagania stawiane zażaleniu	230
2.1.1. Zażalenie jako pismo procesowe (art. 126 k.p.c.)	230
2.1.2. Wymagania konstrukcyjne zażalenia jako środka odwoławczego	233
2.2. Zażalenie kierowane do Sądu Najwyższego	234
2.2.1. Określenie zarzutów i sposób ich sformułowania oraz uzasadnienie	234

2.2.2. Przymus adwokacko-radcowski	236
3. Wniosek o przyznanie kosztów postępowania zażaleniowego	238
4. Autokontrola wydanego rozstrzygnięcia (art. 395 § 2 k.p.c.)	238
5. Doręczenie odpisu zażalenia i wniesienie odpowiedzi na zażalenie	239
5.1. Termin i podmiot uprawniony do wniesienia odpowiedzi na zażalenie	240
5.2. Wymagania formalne	240
6. Przedstawienie zażalenia Sądowi Najwyższemu	241
Rozdział IV	
Postępowanie przed Sądem Najwyższym	242
1. Weryfikacja postępowania sprawdzającego	242
2. Rozpoznanie i rozstrzygnięcie zażalenia	242
2.1. Wyznaczenie posiedzenia i skład sądu	242
2.2. Rozstrzygnięcie zażalenia	243
2.2.1. Oddalenie zażalenia	243
2.2.2. Uwzględnienie zażalenia	244
2.3. Orzeczenie o kosztach postępowania zażaleniowego	245
Bibliografia	247

WYKAZ SKRÓTÓW

Biul. SN	–	Biuletyn Sądu Najwyższego
d.k.p.c.	–	ustawa z 29 listopada 1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. Nr 83, poz. 651 z późn. zm.; nieobowiązująca
ETPCz	–	Europejski Trybunał Praw Człowieka
Gł. Pr.	–	Głos Prawa
GS	–	Głos Sądowy
k.c.	–	ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 121 z późn. zm.
k.p.	–	ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy, tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1502 z późn. zm.
k.p.c.	–	ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.
k.s.h.	–	ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych, tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1030 z późn. zm.
LEX	–	System Informacji Prawnej
M. Pr. Bank.	–	Monitor Prawa Bankowego
M. Praw.	–	Monitor Prawniczy
NP	–	Nowe Prawo
NPC	–	Nowy Proces Cywilny
OSN	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego (wybór z lat międzywojennych)
OSN(C)	–	Orzeczenia Sądu Najwyższego (Izba Cywilna)
OSNAPiUS	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna

OSNC-ZD	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna. Zbiór Dodatkowy
OSNP	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSNP-wkł.	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Pracy – wkładka
OSN-ZD	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Zbiór Dodatkowy
OSP	–	Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPika	–	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK-A	–	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; Zbiór Urzędowy, Seria A
p.u.	–	ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe, tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 233 z późn. zm.
Pal.	–	Palestra
PES	–	Problemy Egzekucji Sądowej
PGSP	–	Prokuratoria Generalna Skarbu Państwa
PiP	–	Państwo i Prawo
PPC	–	Polski Proces Cywilny
PPiA	–	Przegląd Prawa i Administracji
pr. not.	–	ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie, tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 164 z późn. zm.
PS	–	Przegląd Sądowy
R. Pr.	–	Radca Prawny
Rej.	–	Rejent
RPEiS	–	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SA	–	sąd apelacyjny
SC	–	Studia Cywilistyczne
SN	–	Sąd Najwyższy
TK	–	Trybunał Konstytucyjny
u.k.s.c.	–	ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1025 z późn. zm.
u.k.w.h.	–	ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece, tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 707 z późn. zm.

u.w.l.	–	ustawa z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali, tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1892
UOKiK	–	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
ustawa o PGSP	–	ustawa z dnia 8 lipca 2005 r. o Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa, tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1150 z późn. zm.
ustawa o SN	–	ustawa z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym, tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 499 z późn. zm.
Zb. Orz.	–	Zbiór Orzeczeń
ZNIBPS	–	Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego
ZNUJ	–	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego

WPROWADZENIE

Skarga kasacyjna w obecnej formie i kształcie została wprowadzona do polskiego systemu prawnego ustawą z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych¹. Do chwili powyższej nowelizacji w postępowaniu cywilnym od orzeczeń sądu drugiej instancji przysługiwała kasacja.

Jak wskazywano w uzasadnieniu dołączonym do projektu ustawy z dnia 22 grudnia 2004 r., w związku z nieodzownymi zmianami dotyczącymi kasacji, która miała stać się środkiem odwoławczym od prawomocnych orzeczeń sądów drugiej instancji, zaproponowano uchylenie dotychczasowego, ulokowanego w dziale V „Środki odwoławcze”, rozdziału 11 i przeniesienie przepisów o kasacji (skardze kasacyjnej) do nowego działu Va. Zdecydowana większość przepisów, pominiawszy ulokowanie, pozostała bez zmian, a najważniejsza z nich polegała na tym, że kasacja – obecnie skarga kasacyjna – stanie się środkiem odwoławczym od orzeczeń prawomocnych, a legitymację do jej wniesienia uzyskają także Prokurator Generalny i Rzecznik Praw Obywatelskich. Natomiast termin do wniesienia tego środka został przedłużony do dwu i sześciu miesięcy, w zależności od tego, kto jest skarżącym – strona czy Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Obywatelskich lub Rzecznik Praw Dziecka. Wprowadzone rozwiązanie, do którego zresztą instytucja kasacji cywilnej – od chwili jej przywrócenia w 1996 r. – sukcesywnie zmierzała, nie tylko zbliżyła ten nadzwyczajny środek odwoławczy do kasacji w sprawach karnych oraz upodobniła go do unormowań europejskich, ale przede wszystkim pozwoliła na wyeliminowanie skargi o stwierdzenie niezgodności orzeczenia z prawem wtedy, gdy strona wniosła lub mogła wnieść skargę kasacyjną. Oddalenie skargi kasacyjnej oznacza stwierdzenie zgodności zaskarżonego orzeczenia z prawem, a uchylenie powoduje ponowne rozpoznanie sprawy i ewentualne usunięcie przyczyny szkody. Tym samym liczba skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orze-

¹ Dz. U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98.

czenia, która, zważywszy na dotychczasowe doświadczenia dotyczące wpływu kasacji, mogła stanowić poważne zagrożenie dla sprawności działania Sądu Najwyższego, została w sposób istotny ograniczona. Skarga kasacyjna i skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia są środkami komplementarnymi, uzupełniającymi się i niekolidującymi ze sobą, co także z punktu widzenia spójności systemu prawnego oraz pożytku dla stron i państwa jest bardzo istotne.

Niniejsza monografia podzielona jest na dwie części i zawiera pełne omówienie problematyki skargi kasacyjnej, jak i zażalenia na orzeczenie uchylające orzeczenie i przekazujące sprawę do ponownego rozpoznania. Jej wartość merytoryczną wyznacza nie tylko pełne omówienie konkretnych przepisów przez praktyków prawa, ale również kompleksowe przedstawienie skargi kasacyjnej przez jej charakterystykę i dopuszczalność, wymagania konstrukcyjne i formalne, postępowanie przed sądem drugiej instancji oraz przed Sądem Najwyższym. Monografia zawiera również kompleksowe i wnikliwe omówienie zażalenia na orzeczenie uchylające orzeczenie i przekazujące sprawę do ponownego rozpoznania na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c.

Monografia, która stanowi kompleksowe, a także bardzo wnikliwe omówienie przedmiotowych zagadnień, uwzględnia stan prawny na dzień 10 stycznia 2016 r. Jest ona adresowana do praktyków – zarówno sędziów, jak i pełnomocników profesjonalnych (adwokatów i radców prawnych), może także stanowić cenne źródło wiedzy dla aplikantów powyższych zawodów, a także asystentów sędziów.

dr Dariusz Kotłowski
redaktor naukowy

Warszawa, dnia 10 stycznia 2016 r.

———— CZEŚĆ I ————

SKARGA KASACYJNA

DOPUSZCZALNOŚĆ SKARGI KASACYJNEJ W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

1. Charakterystyka skargi kasacyjnej

Ustawą z dnia 1 marca 1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw² został przywrócony w Rzeczypospolitej Polskiej model trójinstancyjnego postępowania cywilnego. Przedmiotowa ustawa weszła w życie z dniem 1 lipca 1996 r.³ Wprowadzona *kasacja*⁴ została zaliczona do zwyczajnych środków zaskarżenia (odwoławczych) obok zażalenia i apelacji⁵. *Kasacja* została ulokowana w dziale V „Środki odwoławcze” w rozdziale 1¹ ustawy – Kodeks postępowania cywilnego i określały ją *art. 392–393²⁰ k.p.c.*⁶

Skarga kasacyjna w obecnej formie i kształcie została wprowadzona do polskiego systemu prawnego ustawą z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych⁷. Wraz z wprowadzeniem skargi kasacyjnej w nowym kształcie uregulowano także nowy środek w postaci skargi o stwierdzenie niezgodności

² Dz. U. Nr 43, poz. 189.

³ Zob. M. Kania, *Zwyczajne środki zaskarżenia w postępowaniu przed sądami administracyjnymi*, Warszawa 2009, s. 102 i n.

⁴ Instytucja ze względu na nieobowiązujące już nazewnictwo jest w książce przywoływana kursywą.

⁵ Zob. A. Zieliński, *Zwyczajne środki zaskarżenia (odwoławcze) w postępowaniu nieprocesowym*, M. Praw. 2002, nr 2, s. 57. Por. także J. Gudowski, *Kasacja w postępowaniu cywilnym po zmianach dokonanych ustawami z 12 i 24 maja 2004 r.*, PS 2001, nr 2, s. 4 i n.

⁶ Przepisy już nieobowiązujące są w książce przywoływane kursywą.

⁷ Dz. U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98.

z prawem prawomocnego orzeczenia. Zgodnie z uzasadnieniem dołączonym do projektu ustawy⁸ skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia nie może zastępować, wyprzedzać ani uzupełniać skargi kasacyjnej. Aby obydwa te środki stanowiły spójny, zharmonizowany mechanizm zaskarżania orzeczeń, konieczne jest dokonanie zmian także w zakresie skargi kasacyjnej. Bez nich wprowadzenie prostego, efektywnego i komplementarnego systemu stwierdzenia niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia nie jest możliwe. Tym samym przedmiotowa nowelizacja miała na celu m.in. przekształcenie dotychczas istniejącego środka – *kasacji* w nadzwyczajny środek odwoławczy, przysługujący od orzeczeń prawomocnych. Tym samym obydwa środki odwoławcze – zgodnie z zamierzeniem projektodawcy – miały stanowić dopełniający się system kontroli legalności orzeczeń⁹.

Ponadto, jak wskazano w uzasadnieniu ustawy, w efekcie dojdzie także do ścisłego zbliżenia zasad konstrukcyjnych *kasacji* w postępowaniu karnym i postępowaniu cywilnym (art. 519 i n. ustawy – Kodeks postępowania karnego), gdyż utrzymywanie dotychczasowych istotnych różnic między tymi, tożsamymi środkami odwoławczymi nie znajduje uzasadnienia¹⁰.

W związku z nieodzownymi zmianami dotyczącymi *kasacji*, która miała stać się środkiem odwoławczym od prawomocnych orzeczeń sądów drugiej instancji, projektodawca zaproponował uchylenie dotychczasowego, ulokowanego w dziale V „Środki odwoławcze”, rozdziału 1¹ i przeniesienie przepisów o *kasacji* (skardze kasacyjnej) do nowego działu Va. Zdecydowana większość przepisów, pominiawszy ulokowanie, pozostanie bez zmian, a najważniejsze z nich polegają na tym, że *kasacja* – obecnie „skarga kasacyjna” – stała się środkiem odwoławczym od orzeczeń prawomocnych, a legitymację do jej wniesienia uzyskali także Prokurator Generalny i Rzecznik Praw Obywatelskich. Ponadto termin do wniesienia tego środka został przedłużony do dwóch i sześciu miesięcy, w zależności od tego, kto jest skarżącym – strona, czy Prokurator Generalny lub Rzecznik Praw Obywatelskich¹¹.

Ponadto – jak wskazywał projektodawca – proponowane rozwiązanie, do którego zresztą instytucja *kasacji cywilnej* – od chwili jej przywrócenia w 1996 r. – sukcesywnie zmierzała, nie tylko miało zbliżyć ten nadzwyczajny

⁸ Sejm RP IV kadencji. Druk nr 2696. Źródło: <http://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/wgdruk/2696> – dostęp: 4 sierpnia 2015 r.

⁹ Tamże.

¹⁰ Tamże.

¹¹ Tamże.

środek odwoławczy do kasacji w sprawach karnych oraz upodobnić go do unormowań europejskich, ale przede wszystkim pozwolić na wyeliminowanie skargi o stwierdzenie niezgodności orzeczenia z prawem wtedy, gdy strona wniosła lub mogła wnieść skargę kasacyjną. Oddalenie skargi kasacyjnej będzie bowiem oznaczać stwierdzenie zgodności zaskarżonego orzeczenia z prawem, a uchylene spowoduje ponowne rozpoznanie sprawy i ewentualne usunięcie przyczyny szkody. Tym samym liczba skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, które, zważywszy na dotychczasowe doświadczenia dotyczące wpływu *kasacji*, mogą stanowić poważne zagrożenie dla sprawności działania Sądu Najwyższego, zostanie w sposób istotny ograniczona. Skarga kasacyjna i skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia zostały zatem przewidziane jako środki komplementarne, uzupełniające się i niekonkurujące ze sobą, co także z punktu widzenia spójności systemu prawnego oraz pożytku dla stron i państwa jest bardzo istotne¹².

Tym samym ustawą z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych¹³, która weszła w życie w dniu 6 lutego 2005 r., zniesiony został system trójinstancyjny postępowania cywilnego, gdyż postępowanie to zostało ograniczone do dwóch instancji. Skutkowało to tym, że skarga kasacyjna stała się nadzwyczajnym środkiem odwoławczym. Warto w tym miejscu wskazać na fundamentalną zasadę wymiaru sprawiedliwości zawartą w art. 176 ust. 1 Konstytucji RP¹⁴, zgodnie z którym postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne. Przywołana zasada stanowi gwarancję umożliwiającą usuwanie wszelkich błędów, omyłek i innych uchybień, które zostały popełnione w sądach pierwszej instancji. Zauważyć należy, że przepis ten jest konsekwencją zasady wyrażonej w art. 78 Konstytucji RP, zgodnie z którym każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji¹⁵.

Obecnie skarga kasacyjna uregulowana jest w dziale Va w art. 398¹–398²¹ ustawy – Kodeks postępowania cywilnego.

Efektem tak gruntownej zmiany systemu środków odwoławczych jest oparcie postępowania cywilnego na zasadzie dwuinstancyjności. W doktrynie przeważa zapatrywanie odnoszące pojęcie „instancji” do poszczególnych stadiów

¹² Tamże.

¹³ Dz. U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98.

¹⁴ Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

¹⁵ Zob. W. Skrzydło, *Komentarz do art. 176 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, LEX nr 428435.

postępowania przeprowadzanych kolejno przed sądami hierarchicznie wyższymi na skutek rozpatrywania zwyczajnych środków odwoławczych. Podział postępowania na poszczególne instancje dotyczy tym samym postępowania do czasu uprawomocnienia się orzeczenia. Przyjmując takie stanowisko, nie można na tle obecnej regulacji traktować postępowania wywołanego wniesieniem skargi kasacyjnej jako postępowania przed sądem trzeciej instancji. Jak się wydaje, było to intencją ustawodawcy. Należy jednak podkreślić, iż przyjęte kryteria, a w ich efekcie taki, a nie inny podział na poszczególne instancje, należy traktować do pewnego stopnia umownie (tym bardziej że regulacja postępowania kasacyjnego, uprawnienia stron i kompetencje Sądu Najwyższego nie ulegają w zasadzie zmianie; istotne różnice dotyczą jednak przedmiotu zaskarżenia skargą kasacyjną). Można spotkać poglądy dopuszczające model kontroli kasacyjnej w toku instancji w stosunku do orzeczeń prawomocnych i traktowanie w takiej sytuacji postępowania przed sądem rozpatrującym skargę kasacyjną jako postępowania przed sądem trzeciej instancji¹⁶.

Omawiając skargę kasacyjną w postępowaniu cywilnym, nie sposób pominąć podstawowego celu, jaki za jej pośrednictwem jest realizowany. Otóż w obecnym kształcie jest nim ochrona interesu publicznego przez zapewnienie jednolitości wykładni oraz wkład Sądu Najwyższego w rozwój prawa i jurispruden-
cji¹⁷. W doktrynie wiodący jest pogląd, że interes publiczny przy rozpoznaniu skargi kasacyjnej ma zasadnicze znaczenie, aczkolwiek pojawiają się także głosy odmienne¹⁸. Pojęcie interesu publicznego zostało w doktrynie szeroko skomen-

¹⁶ M.P. Wójcik, *Komentarz aktualizowany do art. 398^l Kodeksu postępowania cywilnego*, LEX nr 457720.

¹⁷ Zob. postanowienie SN z dnia 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, LEX nr 457720. W literaturze zob. m.in.: W. Sanetra, *O roli Sądu Najwyższego w zapewnianiu zgodności z prawem oraz jednolitości orzecznictwa sądowego*, PS 2006, nr 9, s. 14; B. Szmulik, *Pozycja ustrojowa Sądu Najwyższego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2008, s. 289; T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013, s. 352, LEX nr 173319; T. Zembrzusi, *Skarga kasacyjna. Dostępność w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2011, s. 42 oraz wskazana tam literatura.

¹⁸ Przeciwny takiemu pogładowi jest m.in. P. Sarnecki (zob. P. Sarnecki, *Recenzja książki B. Szmulika, Pozycja ustrojowa Sądu Najwyższego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Przegląd Sejmowy 2010, nr 2, s. 194). Niektórzy także poszukują równowagi między interesem publicznym a prywatnym – zob. A. Górski, *Uwagi o sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości przez Sąd Najwyższy* (w:) *Aurea Praxis. Aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. II, red. J. Gudowski, K. Weitz, Warszawa 2011, s. 2807 i n.

towane¹⁹, warto jednak w tym miejscu przywołać stanowisko J. Gudowskiego, który wskazał, że „strzeżenie interesu publicznego przy rozpoznawaniu skarg kasacyjnych polega nie na korygowaniu przez Sąd Najwyższy każdego wadliwego orzeczenia, gdyż funkcję tę spełniają inne odpowiednie środki procesowe (zwyczajne środki zaskarżenia i skarga o wznowienie postępowania), lecz na tworzeniu przez ten Sąd takich warunków jurysdykcyjnych, aby wszystkie inne sprawy, wytoczone i wytaczane przez obywateli i inne podmioty, były przez inne sądy poddane nadzorowi Sądu Najwyższego, trafnie rozstrzygane, *ergo*²⁰ aby orzecznictwo było jednolite i oparte na prawidłowej wykładni prawa”.

2. Problematyka dopuszczalności skargi kasacyjnej

Dopuszczalność w prawie procesowym rozumiana jest jako cecha czynności procesowej, bez której owa czynność nie może wywołać zamierzonych skutków prawnych²¹. Jak wskazuje T. Ereciński, w przypadku skargi kasacyjnej dopuszczalność odnosi się do wstępnych wymagań uzasadniających jej wniesienie, a ponadto do wymagań formalnych i konstrukcyjnych stawianych skardze jako czynności procesowej²². W doktrynie problematyka dopuszczalności skargi kasacyjnej nie jest rozumiana jednolicie²³. Mając na uwadze dotychczas zaprezentowane w doktrynie stanowisko, należy stwierdzić, że do warunków dopuszczalności skargi kasacyjnej zalicza się:

- 1) istnienie zaskarżonego orzeczenia;
- 2) pokrzywdzenie zaskarżonym orzeczeniem;
- 3) legitymację do wniesienia skargi;

¹⁹ Zob. M. Wyrzykowski, *Pojęcie interesu społecznego w prawie administracyjnym*, Warszawa 1986, s. 36 i n.; J. Boć (red.), *Prawo administracyjne*, Wrocław 2000, s. 24; W. Jakimowicz, *Publiczne prawo podmiotowe*, Kraków 2002, s. 120 i n. oraz wskazana tam literatura.

²⁰ J. Gudowski (w.): *System prawa procesowego cywilnego. Środki zaskarżenia*, t. III, cz. 2, red. J. Gudowski, Warszawa 2013, s. 906.

²¹ Zob. T. Ereciński (w.): *System prawa procesowego cywilnego...*, s. 908.

²² Zob. tamże.

²³ Na tle obecnego stanu prawnego zob: T. Wiśniewski, *Przebieg...*, s. 356; A. Zieliński, *Sporządzanie środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2009, s. 98; H. Pietrzkowski, *Czynności procesowe zawodowego pełnomocnika w sprawach cywilnych*, Warszawa 2013, s. 448 oraz T. Zembrzusi, *Skarga kasacyjna...*, s. 123 i n.

- 4) zaskarżalność orzeczenia skargą kasacyjną (mając na uwadze ograniczenia dotyczące zarówno przedmiotu sprawy, jak i wartości przedmiotu zaskarżenia);
- 5) wymagania konstrukcyjne i formalne skargi kasacyjnej (zob. część I rozdział II);
- 6) termin do wniesienia skargi kasacyjnej.

Te ostatnie cztery warunki T. Ereciński określa mianem warunków dopuszczalności *sensu stricto* skargi kasacyjnej, z uwagi na swoje źródło w ustawie procesowej, w odróżnieniu od dwóch pierwszych, które zostały wypracowane w doktrynie i orzecznictwie²⁴. Wszystkie te warunki należy kolejno omówić. Należy także podkreślić, że do przeprowadzenia badania dopuszczalności skargi kasacyjnej uprawniony jest zarówno sąd drugiej instancji, za pośrednictwem którego wnoszona jest skarga, jak i Sąd Najwyższy.

2.1. Istnienie zaskarżalnego prawomocnego orzeczenia

Zgodnie z art. 398¹ § 1 k.p.c. od wydanego przez sąd drugiej instancji prawomocnego wyroku lub postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu albo umorzenia postępowania kończących postępowanie w sprawie strona, Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Obywatelskich lub Rzecznik Praw Dziecka mogą wnieść skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.

Przed wszystkim należy zwrócić uwagę na użyty w art. 398¹ § 1 zwrot „sprawa”. Na gruncie kodeksu postępowania cywilnego przedstawia się on jako wieloznaczny. W rozważanej sytuacji zwrot ten występuje niewątpliwie w sensie technicznoprocesowym. Tym samym oznacza on zespół czynności procesowych stron i sądu rozpoczętych złożeniem pozwu, podejmowanych celem doprowadzenia do merytorycznego rozstrzygnięcia o zasadności żądania objętego treścią pozwu, a zatem zasadniczo kończących się – jeżeli tylko nie ma przeszkód natury formalnej – prawomocnym wyrokiem. Wskazane postępowanie w sprawie, będąc postępowaniem rozpoznawczym (wchodzi w rachubę proces lub postępowanie nieprocesowe), zmierza więc wprost do ochrony praw podmiotowych. Oznacza to, że „sprawą” jest sprawa główna, zwana niekiedy sprawą właściwą, nie zaś sprawa związana z postępowaniem ubocznym²⁵.

²⁴ Zob. T. Ereciński (w:) *System prawa procesowego cywilnego...*, s. 912.

²⁵ T. Wiśniewski, *Przebieg...*

Zgodnie z przywołanym przepisem zaskarżalne skargą kasacyjną są tylko wydane, a więc istniejące, wyroki lub postanowienia sądu drugiej instancji kończące postępowanie w sprawie, a do tego również prawomocne.

W myśl poglądów wyrażanych w doktrynie i popartych orzecznictwem Sądu Najwyższego skarga kasacyjna nie przysługuje w stosunku do orzeczenia nieistniejącego, tzw. *sententia non existens*. Założeniem postępowania kasacyjnego jest wszak zwalczanie konkretnego, niekorzystnego rozstrzygnięcia, z którego podmiot wnoszący skargę jest niezadowolony, a które, jako istniejące, wywiera lub może wywierać negatywne skutki prawne. Orzeczenie nieistniejące, jako niewywołujące żadnych skutków prawnych, nie może podlegać zaskarżeniu²⁶.

Zauważyć trzeba, że zarówno w doktrynie, jak i judykaturze rozróżnia się nieistnienie orzeczenia w znaczeniu faktycznym i prawnym.

Nieistnienie orzeczenia w znaczeniu faktycznym oznacza brak orzeczenia, tzn. gdy orzeczenie wydane zostało przez osoby, które nie reprezentują władzy państwowej (bądź nie mogą być uznane za organy wymiaru sprawiedliwości) lub zapadło w fikcyjnym procesie albo z racji nieposiadania jakiegokolwiek zewnętrznej postaci wyroku lub postanowienia, nie stwarza nawet pozoru orzeczenia sądowego. Natomiast orzeczenie uważa się za nieistniejące w znaczeniu prawnym, jeżeli pozbawione jest któregoś z konstytutywnych elementów²⁷.

Jak wynika z orzecznictwa Sądu Najwyższego – wydanego pod rządami poprzednio obowiązującego prawa, jednakże nadal zachowującego swoją aktualność – jeżeli sąd II instancji, zmieniając zaskarżony wyrok, nie orzekł o wszystkich żądaniach *rewizji* [apelacji], a żadna ze stron w przewidzianym terminie nie złożyła wniosku o uzupełnienie, to *kasacja* [skarga kasacyjna] skierowana przeciwko orzeczeniu nieistniejącemu podlega – jako niedopuszczalna – odrzuce-

²⁶ Zob. postanowienie SN z dnia 25 września 2008 r., II UK 4/08, LEX nr 784940. Zob. także T. Zembrzusi, *Dostępność skargi kasacyjnej w procesie cywilnym*, Warszawa 2008, s. 92 i n.

²⁷ Zob. postanowienie SN z dnia 25 września 2008 r., II UK 4/08, LEX nr 784940 oraz A. Miączyński, *Faktyczne i prawne istnienie orzeczenia w sądowym postępowaniu cywilnym*, ZNUJ, Prace Prawnicze 1972, z. 55; J. Sikora, *Orzeczenia nieistniejące*, SC 1978, t. XXIX, s. 188; B. Bładowski, *Orzeczenia nieistniejące w cywilnym postępowaniu odwoławczym*, NP 1991, nr 1–3, s. 79, a także postanowienie SN z dnia 25 lutego 1997 r., II CKN 15/97, OSNC 1997, nr 6–7, poz. 89; postanowienie SN z dnia 25 stycznia 2001 r., III CKN 1382/00, OSNC 2001, nr 9, poz. 132 i postanowienie SN z dnia 21 stycznia 2003 r., III CZP 84/02, OSNC 2003, nr 10, poz. 140 oraz uchwała SN z dnia 26 września 2000 r., III CZP 29/00, OSNC 2001, nr 2, poz. 25 i uchwała SN z dnia 13 marca 2002 r., III CZP 12/02, OSNC 2003, nr 2, poz. 17.

niu²⁸. Ponadto brak w pisemnej sentencji wyroku rozstrzygnięcia o całości żądania powoduje, że w tej części wyrok nie istnieje, także wtedy gdy ogłoszono o całości żądania²⁹. Zauważyć trzeba, że postanowienie o charakterze formalnym, podlegające zaskarżeniu, wydane na posiedzeniu niejawnym – skonstruowane w ten sposób, że jego sentencja wraz z uzasadnieniem stanowi jeden dokument – nie istnieje w znaczeniu procesowym w sytuacji, w której skład sądu podpisał tylko uzasadnienie, natomiast nie podpisał sentencji³⁰. Również wyrok, którego sentencji skład sądu nie podpisał, nie istnieje w znaczeniu prawnoprocesowym, także wówczas gdy został ogłoszony³¹.

Rozważając problem orzeczeń istniejących oraz orzeczeń nieistniejących, należy podkreślić, że orzeczenie sądu wywołuje co do zasady dwojakiego rodzaju skutki prawne, tj. skutek formalnoprawny oraz skutek materialnoprawny. Skutkiem formalnym orzeczenia jest to, że strona (uczestnik postępowania) uzyskuje na podstawie takiego orzeczenia prawo do złożenia środka zaskarżenia. Dla formalnego skorzystania ze środka zaskarżenia istotnymi okolicznościami są: typ orzeczenia, rodzaj związanego z nim środka prawnego i termin do jego wniesienia oraz legitymacja do skorzystania z określonego środka ochrony prawnej. W tej sferze zupełnie drugorzędną rolę odgrywa sama treść rozstrzygnięcia. Można zatem powiedzieć, że na etapie postępowania międzyinstancyjnego orzeczenie, które nie zawiera rozstrzygnięcia, lecz zostało ogłoszone i doręczone stronom postępowania, jest orzeczeniem istniejącym, gdyż spełnia powyższe przesłanki formalnoprawne. Skutek materialnoprawny orzeczenia to natomiast zdolność tego orzeczenia do ukształtowania pozycji prawnej strony postępowania w stosunkach zewnętrznych. W tym zakresie treść rozstrzygnięcia ma już decydujące znaczenie dla bytu prawnego orzeczenia. W takiej sytuacji orzeczenie, które nie zawiera rozstrzygnięcia o całości lub części roszczeń, nie będzie istniało przynajmniej w zakresie dotyczącym tego właśnie elementu³². Wskazać trzeba, że za kryterium odgraniczające orzeczenia nieistniejące od orzeczeń wadliwych trzeba przyjąć niemożność usunięcia uchybień orzeczeń w żadnej

²⁸ Zob. postanowienie SN z dnia 25 lutego 1997 r., II CKN 15/97, OSNC 1997, nr 6–7, poz. 89.

²⁹ Zob. postanowienie SN z dnia 25 stycznia 2001 r., III CKN 1382/00, OSNC 2001, nr 9, poz. 132.

³⁰ Zob. uchwała SN z dnia 13 marca 2002 r., III CZP 12/02, OSNC 2003, nr 2, poz. 17 oraz postanowienie SN z dnia 21 stycznia 2003 r., III CZP 84/02, OSNC 2003, nr 10, poz. 140.

³¹ Zob. uchwała SN z dnia 26 września 2000 r., III CZP 29/00, OSNC 2001, nr 2, poz. 25.

³² Zob. postanowienie SN z dnia 25 września 2008 r., II UK 4/08, LEX nr 784940.